

L'ESCENARI I EL PATI DE BUTAQUES

Fins on m'allarga el record, he sentit parlar sempre de crisi de teatre. O més exactament, d'unes crisis, perquè s'ha tractat de facetes molt diverses. A vegades s'han referit a crisi d'autors, d'altres a crisi de públic i, cíclicament, a unes crisis econòmiques que ho comprometien tot: empresaris, dramaturgs, actors i, sobretot, a la indispensable taquilla, essencial perquè tot plegat funcioni. Sobre això hem de posar-nos la mà al pit i ésser sincers, tot prescindint d'uns escarafalls que fan bonic, però que no ajuden a resoldre el problema. La taquilla és hipòcritament bescantada, figura que no l'hem de tenir en compte i que si hi pensem massa ho enreda tot. Però la veritat és que no ens la traïem del cap i que, quan falla, s'ensorra tota la bastida.

El teatre ha topat també amb els progressos de la ciència. Com a observació marginal, m'agradaria de saber si hi ha algú o alguna cosa que s'hagi escapat de les envestides de la tecnologia desbocada.

Quan el cinema va sobrepassar la barrera de troballa curiosa, de petita atracció de fira, i empenyé el camí de la comercialitat a gran escala, sorgí una polèmica molt viva: el nou espectacle, ¿mataria el teatre? Els entesos, els més enlletrats, pronunciaren un veredicta contundent, en el sentit que el cinema no tenia res a veure amb el teatre i que mai dels mais no arribaria a la sola de les sabates del gran art. Algunes veus, una mica a tot arreu i amb una certa timidesa, van expressar uns dubtes, no hi veien tanta diferència, almenys en un aspecte bàsic, ja que tant l'escenari com la pantalla tenien enfront un pati de butaques que es proposaven d'omplir amb un públic disposat a pagar entrada.

Amb disculpes i llicències prèvies, voldria parlar d'aquest pati de butaques. Amb l'esperit d'advocat dels pobres i admetent que no és una causa que permeti brillantor. Al contrari... Ve de

lluny mostrar desinterès crematístic a favor de la generosa aventura de l'art. Això està molt bé a condició d'ésser francs. Però ¿ho som? En Carles Soldevila, que va viure l'anvers i el revers de la medalla, ens deixà una frase lapidària: "Una obra dóna diners? És indústria. No en dóna? És art." Aquesta simplificació podria semblar excessiva, de no ésser que li hem donat llarga validesa i gairebé l'hem convertida en un principi d'avaluació plenament fiable. Aquesta cita d'en Soldevila és treta del llibre "Història del teatre català", escrita per Francesc Curet el qual, sobre aquest punt de teatre d'art i de selecció, diu:

"D'aquesta concepció d'un teatre refinat, sense ambicions crematístiques, i apartat de les tradicions massa arrelades, van néixer els coneguts per teatres d'art, de selecció, experimentals, d'avantguarda, etc., estesos per tot el món civilitzat, però que seria un crassíssim error de pretendre que substituïssin el teatre, de cara al públic, de les empreses normals. És evident que l'actuació d'aquestes agrupacions, segons llur importància, pot, en un temps més o menys llarg, influir en l'educació progressiva d'un públic més preparat per a l'assimilació de noves idees o fórmules, però sense treure de polleguera les coses, en un intent de precipitar els esdeveniments."

"En un temps més o menys llarg", deia en Francesc Curet en la seva obra. Com que la preocupació venia de molt abans i encara persisteix, podria dir-se que ha anat i va per llarg, com si el públic es resistís tossudament a deixar-se educar i a assimilar (pagant ell) noves idees i fórmules.

Aquest estat de coses ha ocasionat un divorci evident entre l'escenari i el pati de butaques. Hi ha una tendència engrescadora a convertir l'escenari en un laboratori independent, que té el dret inalienable d'experimentar tant com vulgui sense dependre de ningú. Però el cas és que en depèn... Si no del pati de butaques, ha d'ésser de les subvencions, i el cert és que una servitud va per l'altra. Si acordem que el públic no és imprescindible, anem a parar al mecenatge, oficial o privat. D'aquest fet innegable ar-

.3.

renca el drama del teatre català, i potser de molts altres teatres. Menystenir paterhalment el públic, tot procurant de no ferir-lo, deixant ben clar que tot es fa per al seu bé encara que ell, de moment, no se n'adoni. Se'l tracta una mica com a un subnormal que té tots els drets humans haguts i per haver, però que a causa de les seves insuficiències no sap pas allò que l'hi convé. En canvi, la gent de teatre sí que ho sap, i se sent cridada a subministrar-li encara que sigui per força. Aquí es produeix un fenomen contradictori, pertorbador. Aquest ens amb escassa capacitat de discerniment, al qual no s'han de fer concessions perquè sinó malament aniríem, és un puntal del teatre. M'atreviria a dir que el públic, tirant curt, és més de la meitat de l'espectacle i que tota la broma es fa per a ell. Si no és així, m'agradaria que veus ben qualificades m'ho aclarissin.

Potser aquestes afirmacions que acabo de fer poden semblar exagerades, cauen en el risc de les generalitzacions, que no són mai aconsellables. Però no dubto gens que reflecteixen, almenys, una part de la veritat. Hi ha un llibre summament interessant, "Els autors del teatre català. Testimoni d'una marginació." El seu autor, Antoni Bartomeus, basteix el text a base de converses amb els escriptors i, una de les preocupacions que el guien, és el públic. Les respostes que obté en Bartomeus a les seves preguntes són variades, i van des del menyspreu fins a un respecte reverencial. En Joan Brossa, per exemple, diu:

"El públic... No em preocupa gens ni mica. El que em preocupa és fer l'obra bé, que surti tal com jo la veig. Crec que si haguéssim d'estar pendants del públic, l'art no evolucionaria, perquè el públic, amb tots els respectes, sovint està desorientat."

La Maria Aurèlia Capmany no és tan contundent, però estableix curioses coincidències:

"Que no hi hagi aquesta mena de comèdies que entretenen les senyores que mengen bombons, m'és igual; tant se me'n dóna que que s'entretinguin anant al teatre com escoltant els serials de ràdio. Per a mi el teatre és una altra cosa i aleshores reconec

que aquesta altra cosa ~~la~~ necessita una subvenció..."

En Josep Maria Benet i Jornet té més cautela, es mostra més respectuós:

"Què demana el públic? Generalment, ~~quan~~ quan una cosa està ben feta, hi va. Les coses que no han anat bé, el setanta-cinc per cent de les vegades, és que estaven mal fetes per un motiu o altre."

En Manuel de Pedrolo analitza el fenomen a través d'unes experiències directes:

"...perquè això sigui útil, és imprescindible que aquest teatre arribi a la gent, sobretot a la mena de gent que poden sentir-se'n afectats, capaç de captar allò que en podríem dir el missatge. Si no és així, i en el meu cas no ha estat així, la cosa falla. Un motiu suficient per a considerar que el meu teatre ha estat un fracàs total. No he tingut la mena de públic que havia de tenir. De fet, no es pot dir que hagi tingut cap mena de públic. Si he escrit quinze obres, n'he estrenades una mica més de la meitat, i sempre han estat estrenes d'una nit, o d'una tarda i una nit. Se'n podrien dir funcions úniques, doncs."

En Bartomeus insisteix en la seva pregunta sobre el públic, i en Pedrolo afegeix:

"Un públic escàs, o de burgesos o de joves universitaris. Caldria una renovació d'aquest públic. I això no s'aconseguirà mentre no es creï un corrent d'atracció, que pot tenir moltes facetes: formació, preus, obres, jo què sé!... En general, diria que no es fan aquella mena d'obres que provoquen la curiositat de la gent. La prova és que sovint, quan l'obra s'ho val, ressuscita l'interès pel teatre."

En Jaume Melendres recalca que el problema ve de lluny:

"La qüestió és saber si una obra arribarà a trobar el seu públic, però aquest és un problema de sempre, i s'hi ha d'anar. El teatre català hauria de conquerir els escenaris, i, en certa manera, això seria fàcil si escrivíssim en aquest sentit. O s'accepta que una nova forma de teatre pugui als escenaris, o se signa la sentència de mort del teatre."

En Terenci Moix expressa la seva perplexitat davant d'un mis-

A. B.: El arte contemporáneo ha perdido la medida de la comunicación. El arte sólo tiene público artístico. Yo en el teatro quiero ver gente que no es de teatro, que no suele ir al teatro. Mi mayor crítica, por ejemplo a la pintura es su desconexión con la sociedad. Hoy en día nadie se interesa por la pintura contemporánea, la gente sólo compra paisajes o malas reproducciones. El pintor no se plantea el problema de la comunicación, su vinculación con la sociedad. En teatro como por obligación dependemos de la taquilla, tenemos un sexto sentido que nos hace mantener en comunicación con el espectador. Aunque todo el asunto de «La Torna» nos costará muy caro, para nosotros fue también un homenaje porque el teatro que en nuestra sociedad no mueve nada demostró que sí movía, que una obra de teatro movía a ministros, diputados, e incluso al Rey. También el «Ubu» movió a la gente, puesto que molestó hasta a los hipercatalanes que no van siquiera al teatro. Estas son las cosas que nos mantienen vivos, una de las conexiones entre arte y realidad, un fenómeno que es positivo siempre y que supone una de las posibles funciones del teatro en nuestro mundo de hoy, de los años 80.

ícil d'aclarir:

El públic no l'entenc, jo. Resulta que al CAPSA fan una
preguntant a la gent quins autors coneixen, i la gent
coneix en Brecht i en Benet. El Benet estrena, al mateix
no hi va ningú. Qui entengui el públic, que en faci un

Joan Oliver va més enllà o més a fons i centra la qües-
tes crisis complexes:

tenim en compte que vivim uns temps de fallida dels cà-
dicionals, de transició, de recerca i d'impaciència, que
conceptes i els nous estils ens menen vertiginosament cap
i experiments sovint d'arrel forana, sorprenents -o simple-
rafolaris-, potser extrateatral, i si considerem que, ara
no ens podem refiar de cap ajut oficial vàlid ni de cap me-

cenatge suficient, no hem d'estranyar-nos que uns esforços disper-
sos i improvisats no hagin pogut establir res de sòlid ni de per-
manent."

Altres autors, com Joan Colomines, compten amb el públic, no com a un grup d'alumnes obediets que paguen per rebre classes, sinó com a algú que és convocat, que convé que acudeixi, que contribueixi tot passant per taquilla:

"...jo vull escriure per al públic de la sessió de les qua-
tre de la tarda, per al de les set del vespre i per al de les deu
de la nit, cada dia de la setmana, amb festa els dilluns. D'això
en dic normalitat. I costarà d'arribar-hi."

En Francesc Barceló conserva una fe estimulant:

"Sóc optimista pel que fa al públic, sempre i quan es posin
els mitjans per tal que existeixi teatre. El públic no se'l crea
amb un article de diari, sinó donant-li teatre. Estic segur que a
qualsevol ^{lloc} hi hauria públic si existia un teatre fet amb continuïtat
i rigor."

Bé: les referències a les cites contingudes en el llibre d'Antoni Bartomeus podrien fer que m'allargués massa. El llibre és a disposició de qui s'interessi pel nostre teatre. Conté entrevistes amb

teri difícil d'aclarir:

"El públic no l'entenc, jo. Resulta que al CAPSA fan una enquesta preguntant a la gent quins autors coneixen, i la gent diu que coneix en Brecht i en Benet. El Benet estrena, al mateix CAPSA, i no hi va ningú. Qui entengui el públic, que en faci un llibre."

En Joan Oliver va més enllà o més a fons i centra la qüestió en unes crisis complexes:

"Si tenim en compte que vivim uns temps de fallida dels cànons tradicionals, de transició, de recerca i d'impaciència, que els nous conceptes i els nous estils ens menen vertiginosament cap a formes i experiments sovint d'arrel forana, sorprenents -o simplement estrafolaris-, potser extrateatralis, i si considerem que, ara com ara no ens podem refiar de cap ajut oficial vàlid ni de cap mecenatge suficient, no hem d'estranyar-nos que uns esforços dispersos i improvisats no hagin pogut establir res de sòlid ni de permanent."

Altres autors, com Joan Colomines, compten amb el públic, no com a un grup d'alumnes obedients que paguen per rebre classes, sinó com a algú que és convocat, que convé que acudeixi, que contribueixi tot passant per taquilla:

"...jo vull escriure per al públic de la sessió de les quatre de la tarda, per al de les set del vespre i per al de les deu de la nit, cada dia de la setmana, amb festa els dilluns. D'això en dic normalitat. I costarà d'arribar-hi."

En Francesc Barceló conserva una fe estimulante:

"Sóc optimista pel que fa al públic, sempre i quan es posin els mitjans per tal que existeixi teatre. El públic no se'l crea amb un article de diari, sinó donant-li teatre. Estic segur que a qualsevol ^{lloc} hi hauria públic si existia un teatre fet amb continuïtat i rigor."

Bé: les referències a les cites contingudes en el llibre d'Antoni Bartomeus podrien fer que m'allargués massa. El llibre és a disposició de qui s'interessi pel nostre teatre. Conté entrevistes amb

.6.

una vintena llarga d'autors i un nombre aproximadament igual de crítics i de directors. A grans trets, la conclusió a la qual arriben uns i altres és que el teatre és una gran aventura, no tan sols cultural, sinó també econòmica. Això darrer és la gran pega... Resulta que l'escenari és fascinant, es presta a meravelloses pro-
vatures, és la taula ~~de joc~~ d'un joc que apassiona i que, alhora, permet la confortadora sensació de treballar pel millorament de l'espècie. Però l'espècie és repatània, no es deixa millorar així com així, i d'aquí provenen una bona part dels mals que ens afli-
geixen.

És evident que alguna cosa falla. O és el públic, que no respon a les bones intencions per a educar-lo, o són els autors, les companyies i els empresaris, que no troben la manera d'atreure el públic cap a la gran aula del teatre. El mal és que hi ha un mur entre l'escenari i el pati de butaques i que si no es troben, si no s'avenen, el teatre no funciona. Un pati de butaques buit, o que no s'acaba d'omplir mai, fa una mica balder el que ocorre dalt de l'escenari, per bo que sigui això darrer. I d'aquí ve el malhumor...

Figura que no hem de fer concessions al ~~públic~~ gust del públic, que donem per fet que no hi entén. Però quan el públic no assisteix a les representacions que l'hi oferim, vénen els planys i el xerricar de dents... Aleshores demanem o exigim (com una mena de pidolaires amb garrot), que l'ajut oficial faci de pont entre les dues ribes d'un riu que té corrents contraris i on no s'hi pesca res ni serveix per al regadiu.

El teatre és (cada vegada amb unes exigències més grans) una complexa aventura econòmica. Ja que no és possible refiar-se del públic, es planteja obertament el recurs de les subvencions, que és al seu torn objecte de fortes controvèrsies. El llibre d'en Bartomeus també recull algunes opinions taxatives, com ara la de Xavier Romeu:

"...jo penso que si hi hagués un teatre municipal, per exemple, o deu teatres municipals, el que solucionaria és que hi hauria una gent amb possibilitats de treball. Però això, per mi, és

un tapaforats. I el problema no és que no hi hagi una escola, que no hi hagi un actor o que no hi hagi un teatre municipal: el problema és que en un sistema com aquest no pot sorgir res que no sigui un tapaforats."

En Joan Colomines, en canvi, creu que sí, que passarà alguna cosa més i, a la pregunta "¿És important el problema econòmic?", respon:

"-És clar que sí. Sense l'ajuda fonamental d'un departament de cultura, el teatre difícilment podrà subsistir... Penso que el teatre no s'arreglarà fins que es disposi d'un pressupost important per a muntar escoles d'actors, un gran aparell de distribució de teatre, unes col.leccions populars que arribin a tothom i un aparell propagandístic perquè la gent es comenci a interessar pel teatre."

Algun autor, algun director, formulen queixes contra una burgesia que ha desertat del mecenatge, però la veritat és que ja no s'hi compta gaire -o gens-, potser perquè al final s'ha comprès que una classe social determinada no podia fer de víctima i, alhora, pagar perquè els atacs que l'hi adreçaven tinguessin més eficàcia.

En resum, falla el públic i fallen els mecenatges. L'angoixa de taquilla no tan sols persisteix, sinó que s'accentua i aleshores sembla que la solució màgica han d'ésser les subvencions oficials. Aquí hi ha un contrasentit inquietant: si aquestes subvencions oficials no serveixen per a atreure el públic (atreure'l primer com a requisit indispensable per a "formar-lo") ¿de què serveixen les subvencions? ¿Potser per a muntar unes temptatives elitistes, només d'escenaris i no pas de pati de butaques? ¿No podria ésser que el teatre -per dolorós que ens resulti reconèixer-ho- ha vist substituïda la seva missió essencial per altres mitjans de difusió i de comunicació? ¿Creiem de veres que no l'han afectat els progressos tecnològics ni els canvis de gustos i de costums? A mi em sembla que unes respostes absolutament sinceres a aquestes preguntes ens ajudarien a centrar el problema.

El teatre ha fet un llarg i gloriós recorregut a través de sòlides civilitzacions. Quan es fa camí, cal acceptar la perspecti-

.8.

va d'arribar a terme, encara que no ens volgüem quedar allí on anàvem. Però si no volem romandre-hi, calen la imaginació i el coratge necessaris per a traçar noves rutes. Sense perdre de vista la realitat que ens envolta: la tecnologia ens desborda i ja no tan sols no és aconsellable anar a peu, sinó que ens enlairen per força i ja no toquem de peus a terra. En molts sentits. A mi també em sap molt de greu acceptar-ho, però crec que el cinema va afectar el teatre i que, al seu rigorós torn, la televisió ha afectat el cinema, en una successió impressionant de crisis. Ara, ja en aquests moments, la televisió evoluciona cap a formes que modifiquen ràpidament la mentalitat col·lectiva, els costums i algunes formes de cultura.

Voldria acabar amb una dada estadística que convida a la reflexió. No és cap secret, l'he tret de la "Gran Enciclopèdia Catalana" (vol. 14, pàg. 245): el teatre d'Epidaure, al Peloponès, tenia una capacitat per a 20.000 espectadors. Cal reconèixer que quant a xifres d'audiència hem anat molt, moltíssim, a menys. És innegable que, pel que fa a projecció pública, hem retrocedit espectacularment.

Però la mateixa font d'informació, la "Gran Enciclopèdia Catalana", m'ha proporcionat una sorpresa deguda (ho he de confessar) a la meua falta de coneixements profunds sobre la matèria. M'he assabentat que això de les subvencions i dels mecenatges ve de més lluny que no em pensava. Es veu que en aquells temps esplendorosos del teatre, quan més que no pas de patis de butaques es podia parlar d'estadis de gran cabuda, tampoc no es refiaven massa de taquilles per a cobrir pressupostos. En descàrrec dels empresaris -ho escric com si fos entre cometes- de la Grècia clàssica cal tenir en compte que els déus de l'Olimp apareixien i desapareixien en les obres per mitjà d'unes màquines de volar complicades, i això costava car. L'estat encarregava a un ciutadà ric que es fés càrrec dels muntatges, pagant les màscares i ~~les màscares~~ les decoracions. Aquest ciutadà ric (vet aquí un savi equilibri entre subvenció i mecenatge), rebia el nom de Corega.

.9.

I aquí sí que hi trobo un prodigi d'ecos i ressonàncies que han arribat fins a la nostra època amb poder profètic: Corega és el nom d'una gran companyia multinacional anglesa, dedicada a la manufactura de productes per a mantenir fixes les dentadures postisses. O sigui que té per missió aguantar coses que no s'aguanten soles.